

Fler åtgärder för en

effektivare brottsbekämpning

Rättspolitisk rapport
Presenterad 17 augusti 2022

Liberalerna

Bekämpa rekrytering av ungdomar till kriminella nätverk

1. NY UNGDOMSPÅFÖLJD – UTVIDGAD UNGDOMSÖVERVAKNING

Den 1 januari 2021 trädde den nya ungdomspåföljden ”ungdomsövervakning” i kraft. Påföljden innebär att den dömda ungdomen under en viss bestämd tid är skyldig att följa en verksamhetsplan, som innebär regelbundna kontakter med frivården, förbud mot att använda alkohol och droger och helghemarrest, som normalt övervakas med fotboja.

Vid mycket allvarlig brottslighet, och särskilt om den dömda ungdomen har kopplingar till gängkriminalitet, bör det finnas en möjlighet att döma till en mer ingripande form av ungdomsövervakning – *utvidgad ungdomsövervakning*. Utöver vad som ingår i påföljden ”ungdomsövervakning” ska polisen då få en utvidgad verktygslåda att ingripa mot ungdomen om det bedöms föreligga en påtaglig risk för att ungdomen kommer att fortsätta ägna sig åt allvarlig brottslighet, även när det inte finns någon konkret brottsmisstanke. Under den tid påföljden löper ska polisen i dessa situationer kunna kroppsvisitera den unge, efter åklagarbeslut kunna göra husrannsakan hos denna, och även kunna få domstols tillstånd till hemliga tvångsmedel.

Genom ökad kontroll av en ungdom som riskerar fortsätta en kriminell bana blir det lättare att agera snabbt mot ny brottslighet. Det kommer också att bli betydligt mindre attraktivt för andra personer att rekrytera ungdomen till kriminell verksamhet eftersom upptäcktsrisken här är betydligt större.

2. HEMLIGA TVÅNGSMEDEL MOT FRÄMJANDE AV UNGDOMSBROTTLIGHET

Regeringen har i en lagrådsremiss föreslagit att det ska införas ett nytt brott – *främjande av ungdomsbrottslighet* – med straffskalan fängelse i högst fyra år. Syftet med lagförslaget är att komma åt det växande problemet att ungdomar rekryteras till kriminella nätverk.

För att denna nya lagstiftning inte bara ska bli en pappersprodukt krävs att den kompletteras med rätt tvångsmedel så att brotten går att utreda, något regeringen har förbiset. I de sammanhang som brottet syftar till att träffa råder ofta en mycket stark tystnadskultur, som gör att ingen vågar anmäla brott eller prata med myndigheter om brott man har bevittnat. För att den föreslagna lagstiftningen ska få önskad effekt krävs

därför att polis och åklagare kan få tillgång till hemliga tvångsmedel såsom hemlig avlyssning och hemlig dataavläsning när man utreder dessa brott. Brottet främjande av ungdomsbrottslighet bör därför läggas till som så kallade listbrott i rättegångsbalken 27 kap 2 § 2 st.

3. SLUTEN UNGDOMSVÅRD SKA AVTJÄNAS I SÄRSKILDA UNGDOMSFÄNGELSER

Dagens system med SIS-hem där dömda ungdomsbrottslingar blandas med ungdomar som omhändertagits enligt LVU fungerar väldigt dåligt. Anställda på SIS-hemmen vittnar om att de har tappat kontrollen och att tillgång till surfplattor och mobiler gör att ungdomar kan fortsätta med sin kriminella verksamhet inifrån institutionerna (<https://www.expressen.se/nyheter/ungdomshemmen-inifran-vi-har-tappat-kontrollen/>). Samtidigt är det en väldigt destruktiv miljö för ungdomar som tvångsplaceras enligt LVU och det förekommer återkommande uppgifter om att dessa ungdomar utsätts för grova brott inne på SIS-hemmen, vilket givetvis riskerar att kraftigt försvåra deras redan utsatta situation.

Dömda ungdomsbrottslingar ska inte sammanblandas med ungdomar som LVU-omhändertagits för vård. Istället bör det instiftas särskilda ungdomsfängelser för åldersgruppen 15-17 år. Dessa ungdomsfängelser ska drivas i Kriminalvårdens regi och ska utöver kriminalvårdare ha personal som är särskilt utbildad för att hjälpa ungdomarna att bryta med en eventuell kriminell livsstil. På ungdomsfängelserna ska det finnas professionellt stöd, såsom läkare, psykiatriker och utbildningsmöjligheter. Ungdomar som har dömts till sluten ungdomsvård ska aldrig ha tillgång till sina mobiler eller surfplattor.

Hemliga tvångsmedel

4. 2-ÅRSBROTT FÖR HEMLIG RUMSAVLYSSNING OCH MÖJLIGHET TILL INTERIMISTISKT BESLU

Allteftersom tystnadskulturen har brett ut sig mer och mer har hemliga tvångsmedel blivit allt viktigare för att kunna utreda många brott. När ingen vill prata med polisen är det oftast endast genom att ta del av brottsmisstänkta kommunikation som man kan utreda brotten. Det är också endast på detta sätt som man i brottsutredningarna kan hitta anstiftare till brotten högre upp i hierarkin.

Efter att flera krypterade chattjänster har knäckts av utländska myndigheter har många kriminella blivit mer försiktiga med att diskutera brottsplaner via dessa tjänster. Istället bestämmer man nu ofta fysiska möten för att föra denna typ av diskussioner. Dessa möten bestäms ofta med kort varsel, vilket innebär ett stort problem i brottsutredningarna eftersom det inte finns någon laglig möjlighet för åklagare att interimistiskt besluta om detta tvångsmedel, på det sätt man kan för exempelvis hemlig telefonavlyssning, och sedan få beslutet prövat i efterhand av domstol. I praktiken innebär detta att det saknas möjlighet att avlyssna möten som bestäms utanför domstolarnas öppettider. Detta är givetvis en orimlig ordning. Åklagare bör därför få möjlighet att fatta interimistiska beslut angående hemlig rumsavlyssning. Det bör även finnas jourdomare som kan fastställa dessa beslut, i ett första steg på helger.

Tvångsmedel som hemlig rumsavlyssning kräver en noggrann integritetsavvägning och tydlig för- och efterhandskontroll. Med dagens lagstiftning krävs ett minimistraff på fängelse fyra år för att hemlig rumsavlyssning ska kunna användas i brottsutredningar. Detta innebär att det inte får användas i förundersökningar om exempelvis grovt vapenbrott, grovt narkotikabrott och människohandel. För att kunna öka upplärningsprocenten avseende dessa brott bör gränsen för när hemlig rumsavlyssning får användas sänkas till samma nivå som för hemlig telefonavlyssning.

5. MÖJLIGHET TILL TILLTRÄDESTILLSTÅND FÖR ATT VERKSTÄLLA BESLUT OM HEMLIG KAMERAÖVERVAKNING

Polisen har idag möjlighet att få tillstånd till hemlig kameraövervakning i förundersökningar gällande grov brottslighet. För att beslutet ska kunna verkställas måste dock polisen få åtkomst till de utrymmen där kamerorna ska sättas upp, exempelvis i källarutrymmen eller garage i flerfamiljshus. Dagens lagstiftning saknar dock en möjlighet att kombinera beslutet om kameraövervakning med ett tillstånd för polisen att bereda sig tillträde till det aktuella utrymmet. Istället måste polisen inhämta tillstånd från fastighetsägarna. Genom att ge möjlighet att fatta beslut om husrannsakan för detta ändamål minskar risken att åtgärden röjs, och att fastighetsägare drabbas av repressalier från kriminella om det uppdagas att de har bistått polisen.

6. GÖR DET MÖJLIGT MED HEMLIG RUMSAVLYSSNING OCH HEMLIG KAMERAÖVERVAKNING KNUTEN TILL PERSON

Hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning är effektiva verktyg för att utreda grov brottslighet men lagstiftningens krav på att de måste knytas till en viss plats, snarare än till den misstänkta personen, skapar praktiska problem vid tillämpningen.

Med drönarteknik finns goda möjligheter att efterfölja och filma en misstänkt person men eftersom man inte i förväg kan veta var personen kommer att befinna sig tvingas domstolarna idag fatta beslut om kameraövervakning inom enormt stora områden, såsom exempelvis ”Stockholms län”. Genom att knyta kameraövervakningen till person snarare än till plats skapas en skarp avgränsning av det geografiska området samtidigt som man undviker att hinder uppstår genom att den misstänkte korsar en länsgräns eller liknande.

Motsvarande avvägning bör göras avseende hemlig rumsavlyssning. Det går sällan att veta i förväg exakt var ett visst fysiskt möte kommer att äga rum. Genom att knyta tvångsmedlet till person istället för till plats blir det både mer avgränsat och effektivt.

7. HEMLIG TELEFONAVLYSSNING OCH HEMLIG ÖVERVAKNING AV ELEKTRONISK KOMMUNIKATION I REALTID FÖR ATT IDENTIFIERA FÖRÖVARE

Med dagens lagstiftning får hemlig telefonavlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i realtid inte användas för att identifiera vem som skäligen kan misstänkas för brott. I ärenden där man vet att användaren av en viss mobiltelefon begår brott, exempelvis genom avlyssning av annan brottsmisstänkt, kan man alltså inte använda dessa tvångsmedel för att identifiera vem denna person är. Detta utgör ett stort hinder i många förundersökningar gällande grov brottslighet och gör även att exempelvis ransomwareattacker blir i princip omöjliga att utreda.

8. STRAFFVÄRDESVENTILERNA BÖR AVSE HELA BROTTSLIGHETEN

För hemlig telefonavlyssning, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning finns så kallade straffvärdesventiler som innebär att tvångsmedlen får användas om det förväntade straffvärdet för det aktuella brottet uppgår till två respektive fyra år även om det är föreskrivet lägre straff i brottets straffskala (27 kap 18 § 2 st 4 p, 27 kap 20a § 2 st 4 p, 27 kap 20d § 2 st 6 p rättegångsbalken och 4 § 1 st 4 p lag (2020:62) om hemlig dataavläsning. Det förväntade straffvärdet tar dock enbart sikte på varje enskilt brott. Hemlig rumsavlyssning får exempelvis inte användas mot en serievåldtäktsman där det samlade straffvärdet för alla gärningarna förväntas uppgå till ett mångårigt fängelsestraff men där varje enskilt brott har ett lägre förväntat straffvärde än fyra år. Straffvärdesventilerna bör här reformeras så att även ett samlat straffvärde för flerfaldig brottslighet kan beaktas.

9. HEMLIGA TVÅNGSMEDEL MOT BARN- PORNOGRAFI BROT T OCH VISSA SEXUALBROT T MOT BARN

Barnpornografibrott är ett brott som nuförtiden främst begås via internet. Samma sak gäller för sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn, t.ex. när gärningsmannen förmår barnet till sexuella handlingar via en webbkamera. Polisen har idag inte tillräckliga verktyg för bevisinhämtning i denna miljö och ärendena försvåras av att många av förövarna har hög IT-kompetens och krypterar sina enheter på ett sätt så att polis och åklagare inte kan ta del av innehållet om de tas i beslag.

Genom tillgång till hemliga tvångsmedel – främst hemlig dataavläsning - hade polis och åklagare haft helt andra förutsättningar att utreda denna grova brottslighet, vilket drastiskt hade ökat lagföringen.

Relations- och sexualbrott

10. MÖJLIGHET TILL HUSRANNSAKAN FÖR ATT DELGE BESLUT OM KONTAKTFÖRBUD

Ett beslut om kontaktförbud börjar gälla först när det har delgetts förbudspersonen. Idag saknas möjlighet för åklagare att besluta om tvångsmedel för att kunna delge ett meddelat kontaktförbud, vilket riskerar att ge förbudspersonen en möjlighet att fördröja giltigheten av beslutet. Det bör därför införas en möjlighet för åklagare att besluta om husrannsakan i syfte att delge beslut om kontaktförbud.

11. NYTT BROTT: SYNNERLIGEN GROV FRIDSKRÄNKNING/KVINNOFRIDSKRÄNKNING

Brottet *grov fridskränkning/kvinnofridskränkning* är ett brott som syftar till att straffrättsligt markera allvaret i upprepad brottslighet i relationsvåldsärenden. Istället för s.k. mängdrabatt, som annars är det normala vid flerfaldig brottslighet, får den samlade brottsligheten ofta ett högre straffvärde än vad som hade varit fallet om man hade dömt för de enskilda gärningarna. Brottet omfattar dock bara de brott som har en lägre straffskala än grov fridskränkning/kvinnofridskränkning. Den straffskärpningseffekt som uppnås vid upprepade misshandelsbrott går därför inte att få vid exempelvis upprepade grova misshandelsbrott, eftersom straffskalan här börjar på fängelse ett år och sex månader. För att kunna uppnå samma straffskärpningseffekt även vid grövre brott bör det därför införas ett nytt brott – *synnerligen grov fridskränkning/kvinnofridskränkning* att tillämpa när ett eller flera av de brott som utgör del av den upprepade kränkningen av offrets identitet har ett minimistraff på ett år eller högre.

12. HÖJT MINIMISTRAFF TILL FÄNGELSE SEX MÅNADER FÖR KOPPLERI

Koppleri av normalgraden har idag en straffskala på fängelse i högst fyra år. Denna straffskala avspeglar inte brottets allvarhetsgrad. Minimistraffet bör därför höjas till fängelse sex månader.

En höjning av minimistraffet till fängelse sex månader innebär även att det införs en möjlighet att i dessa brottsutredningar använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, vilket kommer att öka upplärningen av dessa brott.

13. HÖJT MINIMISTRAFF TILL FÄNGELSE SEX MÅNADER FÖR OLAGA FÖRFÖLJELSE

Olaga förföljelse har idag en straffskala på fängelse i högst fyra år. Denna straffskala avspeglar inte brottets allvarhetsgrad. Minimistraffet bör därför höjas till fängelse sex månader.

En höjning av minimistraffet till fängelse sex månader innebär även att det införs en möjlighet att i dessa brottsutredningar använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, vilket kommer att öka upplärningen av dessa brott.

14. HÖJT MAXSTRAFF FÖR VÅLDTÄKT

Våldtäkt är ett brott där det förekommer att samma gärningsman misstänks för omfattande flerfaldig brottslighet. I denna situation blir brottets maxstraff relevant vid straffmätningen. Vid ett mycket stort antal våldtäkter bör det finnas möjlighet att döma till livstids fängelse. Maxstraffet för våldtäkt bör därför höjas till fängelse åtta år (se förslaget om högre strafftak vid flerfaldig brottslighet under rubriken ”övrigt” nedan).

Brott mot barn

15. NYTT BROTT: MISSHANDEL MOT BARN

Enligt gällande lagstiftning och praxis ser man inte tillräckligt allvarligt på situationen när en vuxen misshandlar ett närstående barn. I NJA 2017 s 1127 hade en 8-årig flicka blivit misshandlad med ett bälte av sin mamma på grund av att hon bråkade med sin lillebror. Visserligen ansågs det försvårande att brottet hade begåtts med ett tillhygge mot ett litet barn i det gemensamma hemmet. Det var dock inte visat att ”slaget utgjort ett led i en uppfostringsmetod som skulle kunna ge barnet mer långsiktiga skador”. Brottet bedömdes därför som ringa misshandel och påföljden bestämdes till dagsböter. Rättsfallet har fått stor betydelse för hur liknande fall bedöms av våra domstolar.

En vuxen som misshandlar ett närstående barn skadar barnets trygghet på ett så allvarligt sätt att det bör markeras särskilt i lagstiftningen. Det bör därför införas ett särskilt brott – misshandel mot barn – som ska tillämpas i denna situation. För detta brott ska det inte vara föreskrivet böter i straffskalan.

16. PRÖVNING VIA REGISTER FÖR PERSONER SOM VILL ARBETA MED BARN

Återkommande utsätts barn för sexuella övergrepp av vuxna i förskolan, idrottsföreningar och andra verksamheter för barn. Barns skydd från att utsättas för detta måste stärkas.

Det skydd som finns idag innebär att en person som söker arbete inom skola eller förskola måste visa upp ett utdrag från belastningsregistret för att visa att han eller hon inte tidigare dömts för något brott som gör att man inte anses lämplig att arbeta med barn. Detta system har flera brister. Dels är det mycket enkelt att förfälska ett sådant utdrag, dels visar inte belastningsregistret pågående brottsmisstankar som ännu inte lett till fällande dom.

För att stärka barns skydd mot att utsättas för sexuella övergrepp bör förskolor, skolor och andra barnverksamheter ha en möjlighet att, med aktuell persons samtycke, vända sig direkt till polismyndigheten med en förfrågan om det finns relevanta uppgifter i misstanke- eller belastningsregistret som gör att personen bedöms olämplig att arbeta med barn. Detta förfarande är också mindre integritetskränkande för den enskilde eftersom eventuella lagföringar avseende brottslighet som inte har någon relevans för anställningen då inte behöver komma till arbetsgivarens kännedom.

17. UPPSKJUTEN UNDERRÄTTELSE TILL VÅRDNADSHAVARE

När en förundersökning bedrivs gällande brott mot barn och det finns skäl att befara att vårdnadshavarna inte kommer att ta tillvara barnets rätt, exempelvis på grund av att någon av dem är misstänkt för brottet eller är närstående till den misstänkte, ska tingsrätten interimistiskt förordna en särskild företrädare för barnet. När ett sådant beslut fattas får domstolen vänta med att expediera beslutet till dess att det kan se utan men för utredningen. Expediering får dock aldrig ske senare än sex arbetsdagar efter beslutet (2a § förordningen (1999:998) om särskild företrädare för barn).

Att beslutet måste expedieras till vårdnadshavarna är inte sällan mycket skadligt för såväl barnet som polisutredningen. Det kan vara fråga om ett barn som i förtroende har berättat för skolpersonal om våld i hemmet, varefter skolpersonalen har gjort en polisanmälan. För att barnet ska kunna höras av polis måste en särskild företrädare först förordnas. Om det härefter blir fördröjningar i utredningen, exempelvis på grund av att barnet blir sjukt och inte är i skolan, riskerar hela utredningen att bli förstörd när förordnandet av den särskilda företrädaren skickas till föräldrarna.

För att skydda såväl barn som utredningar bör domstolen ha en möjlighet att på begäran av åklagare skjuta upp underrättelsen tills det kan ske utan men för utredningen eller barnet.

-

Bättre och säkrare domstolsprocesser

18. NYTT BROTT – HINDRANDE AV RÄTTVISA

Brottet övergrepp i rättssak omfattar bara situationer där någon med våld eller hot om våld angripit någon för vad denne uppgett för rättsvårdande myndigheter, eller för att hindra någon för att avge en sådan utsaga. Det är idag inte kriminaliserat att på något annat vis hindra en rättvis domstolsprocess, exempelvis genom att betala ett vittne. Detta är stötande och det bör därför införas ett nytt brott – *hindrande av rättvisa* – som kriminaliserar all sådan uppsåtlig påverkan på en domstolsprocess som inte omfattas av övergrepp i rättssak.

19. ÖKAD MÖJLIGHET FÖR VITTNEN OCH MÅLSÄGANDEN ATT FÅ SINA PERSONUPPGIFTER SEKRETESSBELAGDA

I vissa brottmål, särskilt gällande gängrelaterad brottslighet, kan det föreligga en stark hotbild mot vittnen och målsäganden. När åtal väcks offentliggörs deras identiteter genom förundersökningsprotokollet, vilket ökar risken för att de ska utsättas för övergrepp i rättssak eller på annat sätt påverkas inför förhandlingen. För att skydda förhörspersoner och bekämpa tystnadskulturen bör det införas en sekretessgrund som möjliggör för vittnen och målsäganden att under dessa förhållanden få sina personuppgifter sekretessbelagda i det aktuella målet. Som en följd härav ska deras vittnesmål också kunna avläggas inom stängda dörrar. Förslaget innebär att vittnets identitet enbart blir känt för parterna i målet.

20. MÖJLIGHET ATT UTDÖMA VITE VID FÖR SEN ANKOMST TILL DOMSTOLS FÖRHANDLING

Parter och vittnen kallas normalt vid äventyr av vite till domstolsförhandlingar. Om de utan att ha laga förfall underlåter att inställa sig till förhandlingen kan domstolen då döma dem att betala detta vitesbelopp. Möjligheten finns dock bara om de helt underlåter att komma. Om de istället är kraftigt försenade saknas verktyg för domstolen, trots att sena ankomster till förhandlingar orsakar stora kostnader och riskerar att förstöra planeringen av förhandlingen. För att skapa ett starkare incitament för parter och vittnen att inställa sig i tid bör domstolar även ha möjlighet att utdöma vite vid för sen ankomst till förhandlingar.

21. SKÄRPT STRAFF FÖR RÄTTEGÅNGSFÖRSEELSE

Stökigt beteende under rättegångar riskerar inte bara att undergräva förtroendet för rättsväsendet, det utgör också ett hot mot rättssäkerheten. Domare måste ha tillräckliga verktyg för att agera mot oordning i salen. För att säkerställa att dessa verktyg får en avskräckande effekt i fler fall än idag bör maxstraffet för rättegångsförseelse skärpas till fängelse fjorton dagar.

22. SKÄRPTA REGLER FÖR LJUDINSPELNINGAR VID DOMSTOLS FÖRHANDLINGAR

Den ökade informationsspridningen genom internet och sociala medier har gjort att många rättegångar idag går att följa på distans i realtid. Ljudinspelningar från rättegångar – antingen domstolens egna eller sådana som görs av åhörare i salen – läggs ut på internet och går att följa via bland annat Youtube. Även om intresset av offentlighet kring rättegångar väger starkt riskerar detta förfarande att urholka rättssäkerheten. Vittnen, som enligt gällande lagstiftning inte är tillåtna i salen innan de har avlagt sina vittnesmål, kan då istället följa rättegångar genom dessa ljudinspelningar, vilket tveklöst påverkar dem i sina vittnesmål. Enbart omständigheten att det är möjligt att följa rättegången på detta vis medför att bevisvärdet av vittnesmålen i aktuellt mål minskar betydligt – oavsett om vittnena tagit del av ljudinspelningarna eller inte. För att komma tillrätta med detta bör det införas ett förbud för åhörare att göra egna ljudinspelningar vid domstolsförhandlingar och det bör även införas en sekretessbestämmelse som ger domstolar möjlighet att sekretessbelägga de egna ljudinspelningarna fram till dom. Särskilda regler ska gälla för ackrediterade journalisters möjlighet att göra ljudinspelningar för efterhandssändning.

Bestämmelser gällande icke-svenska medborgare

23. ALLTID PRÖVNING MOT MISSTANKE- OCH BELASTNINGSREGISTRET INNAN BEVILJANDE AV SVENSKT MEDBORGARSKAP

En person som inte fyllt 21 år kan få svenskt medborgarskap genom anmälan istället för genom ansökan. I dessa fall görs ingen prövning mot misstanke- eller belastningsregistret eftersom det inte finns något villkor gällande att personen haft och förväntas komma att ha ett hederligt levnadssätt. Det finns alltså inget som hindrar att en 20-åring som dömts för mord eller grov våldtäkt får svenskt medborgarskap.

Lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap bör ändras så att det alltid görs en prövning mot misstanke- och belastningsregistren av förväntat hederligt levnadssätt innan beviljande av svenskt medborgarskap. Liksom i dag ska det krävas straffmyndighet, det vill säga att personen fyllt 15, för att finnas med i dessa register.

24. PRÖVNING VID ANSÖKAN OM MEDBORGARSKAP SKA SKE MOT BROTTREGISTER FRÅN HELA EU

Enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap ska det vid prövning av en ansökan om svenskt medborgarskap göras en bedömning av om personen ”haft och kan förväntas komma att ha ett hederligt levnadssätt”. Vid denna bedömning utgår Migrationsverket från personens svenska misstanke- och belastningsregister. I dessa register framgår dock normalt endast brott som är begångna i Sverige. För att Migrationsverket ska få ett mer utförligt underlag i denna fråga bör det i samtliga dessa ärenden även inhämtas så kallade ECRIS-utdrag, som visar om personen är dömd för brott i ett annat EU-land.

Ytterligare åtgärder

25. HÖGRE STRAFFTAK VID FLERFALDIG BROTTSLIGHET. MÖJLIGHET ATT UTDÖMA LIVSTIDS FÄNGELSE FÖR BROTT MED ÅTTA ÅR ELLER MER I STRAFFSKALAN

26 kap 2 § brottsbalken reglerar var strafftaget för olika brott ligger i förhållande till deras straffskala. För brott vars svåraste straff är fängelse åtta år eller längre får straffet inte överskrida det svåraste straffet med mer än fyra år.

Vid omfattande flerfaldig grov brottslighet leder denna lagstiftning till att det döms ut påföljder som är betydligt lägre än vad som är rimligt. Vid ett stort antal grova våldtäkter blir det exempelvis bara några av dem som egentligen får någon betydelse för straffvärdet, resten får ingen som helst påverkan på straffet. Dessa förhållandevis begränsade straff möter inte heller det starka behov av lång inkapacitering som föreligger avseende dessa personer, för att skydda samhället från fortsatt grov brottslighet. För brott med åtta år eller mer i straffskalan bör det därför vid flerfaldig brottslighet finnas en möjlighet att bestämma påföljden till livstids fängelse.

För att undvika orimligt höga mängdrabatter bör även strafftaget vid flerfaldig brottslighet avseende övriga brott höjas.

26. BESLUT OM HÄKTNING I UTEVARO SKA INTE BLI OFFENTLIGT

När en brottsmisstänkt person ska efterlysas inom Sverige fattar åklagare beslut om att anhålla personen i dennes frånvaro. Detta beslut är inte offentligt och berörd person får normalt inte kännedom om att han/hon är efterlyst innan anhållandet verkställs.

Om en person ska efterlysas internationellt krävs dock att en domstol först beslutar att häkta personen i utevaro. Ett sådant beslut är alltid offentligt och det förordnas även alltid en offentlig försvarare att ta tillvara den misstänkte personens rättigheter. Med denna ordning blir det i princip alltid en oundviklig följd att den misstänkte får kännedom om efterlysningen. Den efterlyste kan då själv undvika lagföring genom att exempelvis kvarstanna i ett land som saknar utlämningsavtal med Sverige.

En annan nackdel med att efterlysningen blir offentlig är att den försvårar Sveriges deltagande i internationellt samordnade tillslag. Genom att man i Sverige måste ha ett offentligt domstolsbeslut innan tillslag kan ske i ett annat land är det en omöjlighet att hemlighålla den internationella insatsen innan tillslag. Sverige riskerar av denna anledning att exkluderas från dessa internationella brottsbekämpande insatser.

För att undvika att en brottsmisstänkt får kännedom om en internationell efterlysning bör domstolars beslut om utevarohäktning sekretessbeläggas. Istället för en offentlig försvarare bör ett offentligt biträde förordnas för att ta tillvara den misstänktes rätt, på samma sätt som vid sammanträden gällande hemliga tvångsmedel.

27. OBLIGATORISK DNA-TOPSNING FÖR ALLA BROTT MED FÄNGELSE I STRAFFSKALAN

Idag får alla som är skäligen misstänkta för brott som kan ge fängelse provtas och registreras i dna-registren. DNA-topsning får dock inte ske om påföljden bedöms stanna vid böter. Genom att göra det obligatoriskt med DNA-topsning vid alla brott med fängelse i straffskalan – oavsett förväntad påföljd – kommer uppklaringsprocenten öka för många brott, såväl vardagsbrott som grövre brott. Åtgärden bör kunna beslutas av polisen även när åklagare är förundersökningsledare för det misstänkta brottet.

För en person som inte döms för brottet gallras DNA-profilen enligt gällande lagstiftning när personen tas bort ur polisens misstankeregister. Denna regel består med ovanstående förslag.

28. ALLA BROTT MED FÄNGELSE I STRAFFSKALAN SKA VARA HÄKTNINGSGRUNDANDE

Enligt 24 kap 1 § rättegångsbalken är endast de brott häktningsgrundande för vilka det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Av bestämmelsen följer också att häktning inte får ske när den förväntade påföljden är böter. Detta innebär att anhållande och häktning inte får användas för de brott som har max sex månaders fängelse i straffskalan – oavsett om det straffet förväntas bli fängelse eller inte.

Det förekommer dock att icke-häktningsgrundande brott begås mycket frekvent av vissa personer. Det kan exempelvis vara fråga om grov olovlig körning, rattfylleri eller butikstölder som ligger under gränsen för normalgradsbrott. I dessa fall saknas möjlighet för åklagare att besluta om frihetsberövande även när det samlade straffvärdet uppgår till fängelse och risken för fortsatt brottslighet är uppenbar.

För att komma åt dessa fall bör lagstiftningen ändras så att alla brott med fängelse i straffskalan kan vara häktningsgrundande.

29. UTVIDGAD KRIMINALISERING AV ANSTIFTAN TILL BROTT

Genom Encrochatbevisningen har man i många brottsutredningar fått en tydlig bild av kriminella nätverksstrukturer. I flera fall har det genom bevisningen stått klart att personer högt upp i nätverksstrukturerna har anstiftat personer längre ner i hierarkin att uppdra åt personer i ett tredje led att begå grova brott. Eftersom medverkansformen *anstiftan* i svensk rätt är konstruerad på så sätt att man endast kan dömas för ansvar om man har anstiftat själva gärningsmannen har det inte gått att döma personer i högre maktled, trots att det varit dessa som initerat brotten. Problematiken har bland annat aktualiserats i Göta hovrätts dom 2021-10-05 i mål B 2345-21 och Svea hovrätts dom 2021-08-20 i mål B 7152-21.

Det är givetvis stötande att ledargestalter i kriminella nätverk kan gå fria från ansvar genom att tillse att det finns ett mellanled mellan de själva och de faktiska utförarna av brotten. Lagstiftningen avseende anstiftan bör därför ändras så att även användandet av någon annan för att anstifta till brott blir straffbart.

30. EN NY VAPENSTRAFFLAG

För att komma åt den ökande gängbrottsligheten måste vi ha en skarp vapenlagstiftning. Häri ligger inte enbart höga straff för vapenbrott, utan vi måste också ha en lagstiftning som ger polis och åklagare verktyg att ingripa mot all olovlig befattning med vapen. Dagens lagstiftning innehåller luckor som utnyttjas av kriminella personer. Exempelvis finns det inte i vapenlagen något förbud mot tillverkning av vapen, trots att det finns många exempel där omgjorda start- och gasvapen har använts vid skjutningar i den kriminella miljön.

För att täcka in all olovlig hantering av vapen bör det instiftas en särskild vapenstrafflag som reglerar de vapen som är avsedda att användas vid brott mot människors liv eller hälsa. Denna lag bör utformas på liknande sätt som narkotikastrafflagen, där det i 1 § finns en punktlista som reglerar överlåtelse, tillverkning, innehav, o.s.v. Med en motsvarande lista i en vapenstrafflag skulle dagens luckor i vapenlagstiftningen täppas till.

Nuvarande vapenlag bör finnas kvar men endast reglera sådana vapen som inte är avsedda att användas vid brott mot människors liv eller hälsa.

31. ALLTID MÖJLIGHET ATT FÖRVERKA VILLKORLIG FRIGIVNING VID ÅTERFALL I BROTT UNDER PRÖVOTIDEN

Efter villkorlig frigivning från fängelsestraff gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år (26 kap 10 § brottsbalken). Om ett nytt brott begås under prøvotiden ska den villkorligt medgivna friheten, eller en del av den, förverkas om inte särskilda skäl talar mot det (34 kap 5 § 1 st brottsbalken). Förverkande får dock endast beslutas om frågan tas upp i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prøvotidens utgång.

För att markera allvaret vid återfall i brott bör villkoret om häktning eller delgivning av åtal inom viss tid för att förverkande ska kunna ske, avskaffas. Avgörande bör enbart vara om återfall i brott skett under prøvotiden, oavsett när häktning sker eller åtal väcks för det nya brottet.